

Budimir Lončar

„Povest političara“

izgovoreno u Zagrebu novinaru Dragoslavu Simiću u
mikrofon 25. 4. 2014.

Prvi deo

Od Ugljana do Zagreba

Mogao bih reći da sam ja jedan dugotrajan svjedok mnogih dramatičnih zbivanja - uspona i padova, ne samo političke elite nego i naroda na ovim prostorima, koja se izražavala organizovano preko prve i druge Jugoslavije i na kraju stigao do šest suverenih država, koje su momentalno u jednom međusobnoj povezanosti. Sa velikom dozom još uvijek opterećenosti iz nedavne prošlosti. A ključna slabost i deficit je stvar poverenja. Stvar prevazilaženja onoga šta je bilo. Mnogo se na ovim prostorima živi od prošlosti a malo od sadašnjosti a još manje od budućnosti. Svaki čovjek kad se rodi, u bilo kakvoj porodici, on odmah se na neki način oformljava u tri pravca.

Prvo - da uspješno raste.

Drugo - da taj rast u fazama bude što lakši, što uspješniji.

Treći - da vidi cilj.

Krleža je rekao: *Čovjek u četrdesetoj godini tačno znade od kuda je došao, gdje je stigao i gdje će stići.* Al' ovo prvo je lako, drugo je malo teže a treće je najteže. Prema tomu, ja moram i za sebe reći da je moj put bio put, prije svega, jednog porjekla mog koji je odredio neke, da tako kažem, determinante. Odredio je neke pravce mog životnog kretanja. Drugi je okolnost u kojima sam se rodio i treće je sve ono što je došlo, čijih smo još svjedoci, posljedica. I malo smo nedorasli da vidimo da mora se sve gledati kroz budućnost. Al' to nije samo naša mana. To je mana svijeta u celini. Svijet u celini ne vidi da je ipak najvažnije vidjeti kud se on kreće. Kad kažem svijet ne mislim na svakog pojedinca, mislim na elite koje predstavljaju narode, koji odlučuju sudbinu naroda i sveukupno svijetsko stanje. Kad bi, na primjer, ovi zadnji događaji koji su se dogodili sa Ukrajinom bili stavljeni u jednu perspektivu, dulju, u perspektivu da mi moramo svi biti ljudi jednog prostora, a to znači Evroazijskog, da Rusija jednog

dana treba da bude dio tog svijeta koji se sada odmakao u svojoj organizovanosti, u svom približavanju, u svom razumjevanju na području Zapadne Evrope, odnosno Evropske unije, da to treba da bude nukleus pre svega kretanja prema jednom svijetu takvom u celini, a da on prije svega mora preći kao prva značajnija dionica Rusiju. Onda bi vjerojatno pogled bio drugačiji. Rusija također mora da akceptira da je to njena budućnost. I zaboravljaju i sa jedne i sa druge strane šta je sudbina ovog kontinenta. Ili bolje reći dva kontinenta. Šta je sudbina svijeta. Da se neke stvari događaju suviše pod uticajem ostanka na vlasti onih koji su tu. I fali jedna perspektiva. Stalno fali perspektiva. Na primjer: kad dođe do rata, Prvog, Drugog svjetskog rata, onda se zna perspektiva. Onda je ona fiksirana. Dobiti rat ili izgubiti. A sada kada više nemamo rata, pa nemamo više ni Hladnoga rata, onda izgleda tu definiciju budućnosti je teže definisati nego u tim težim, dramatičnijim situacijama.

Ovo vam sve kažem da bih se vratio na početak, da bih se vratio na to da ja naravno sam imao svoj put uslovljen porijeklom, uslovljen mjestom gdje sam se rodio, i vremenom u kojem sam se rodio. Na moju veliku radost, ili žalost, ja sam rođen davno, pre devedeset godina i to na otoku Ugljanu. U malom mjestu koje je stalno bilo okrenuto Zadru, gradu okupiranom od fašizma talijanskog, talijanskog imperijalizma. I tu su se prelamale nekoliko stvari. Prelamao se, prije svega, već jedan nacionalni otpor jednoj supermaciji koja je viđena bila u Zadru. Mi smo imali teškoća sa tim Zadrom jer je većina našeg zemljišta bila pod talijanskom okupacijom. I tu se rađa jedna kolektivna svijest i kolektivni otpor i kolektivno saznanje da je to nepravedno.

Druga stvar, da otočani sami po sebi uvijek imaju jednu težnju da vide svoju budućnost u velikom svijetu. Ako ima pet sinova onda uvijek jedan ostaje kući. Drugi ide eventualno na brod, da se ukrca ako može. To nije bilo lako. Treći ide na zanat ako može, to je bilo najkompliciranije. I četvrti ide u Ameriku. A po mogućnosti i peti ako su višak. Tako da se tamo zasniva na tom otoku, na otocima u to vrijeme i jedna stalna perspektiva velikog svijeta. I ja sam bio njom zadojen. Tim više što su moja dva strica bila u Americi, dva brata moga oca. I moj otac je smatrao, da je budućnost, pošto je nas bilo pet braće, tj. četiri brata i sestra, da

jedan ostane kući. Jedan se školovao. Uglavnom preko fratara jer su oni imali samostan tamo pa je to bila olakšavajuća okolnost. Treći je trebao da ide na zanat. Četvrti da ide u Ameriku. Ja sam bio predodređen za Ameriku. I sudbina je htjela da, kad sam ušao u diplomaciju, (kako sam ušao to možemo poslije pričati) moje prvo radno mjesto je bio Njujork. I ja bih mogao reći, da su sada kad ovo opisujem, da indentificiram četiri ključna faktora. Prije svga porijeklo socijalno, drugo taj antitalijanski naboje koji je postojao, antifašistički, znate. Treće - stalna nada o Americi, bez obzira kad će ona doći. I četvrto, naravno najvažnije, preko čega se sve to odigrava narodno-oslobodilačka borba. To su četiri determinante koje su odredile moj put. I onda naravno dolaze razna iskušanja, razne mogućnosti, razne okolnosti, a o njima možemo kasnije govoriti.

Zagrebački period

Međutim, moj odlazak nije išao onim putem kakvim je otac htio da idem u Ameriku kao mlad dečko preko njegovog brata, nego je moja majka prevladala, iako se jedan brat već školovao, da i ja idem na školovanje. I tako sam došao u Zagreb. To je bilo u oči Drugog svjetskog rata. I mene je zatekla četrdeset i prva u šestom razredu gimnazije. Znači, možete videti kad sam otišao u Zagreb. Ja sam u Zagreb došao na jedan opet neobičan način. Moj otac je bio prijatelj sa svojim ratnim drugovima iz Prvog svjetskog rata. I jednog od njih, koji je bio penzioner, susreo je u Zagrebu. I onda je on tražio za mog brata posao. I našao ga je da bude slastičar, da uči slastičarski zanat. I našao ga je kod Hajoša nekog u Ljušićevoj ulici. A mene sjetio se da bi mogao plasirati kod ovog čovjeka, jer je bio penzioner. Imao je dvoje djece, sina i kćer, na fakultetima već. I ja sam sad trebao da budem primljen kod njega. U to vrijeme su teško odbijali ljudi koji su već bili u gradu one koji treba da sa sela dođu. To je bila jedna posebna tradicija. Posebna jedna etika, znate. Neka vrsta moralne obaveze. I on mene uzeo nerazmišljajući mnogo i kad sam došao, došao sam u stan od trideset kvadrata. A njih je u tom stanu bilo već četvoro. I sad je bio problem odmah gdje ću

spavati. I velika diskusija naveče gdje ću ja spavati. Ipak se stiglo to toga da ja spavam s' njime na jednom malom kauču, a ovi troje, sin i kćerka, iako su bili ljudi univerzitetskog statusa, spavaju sa majkom. Jedno sa jedne strane, drugo sa druge. To je bio dosta mučan početak. Mogu reći čak i tužan. Jer je mene u mom mjestu i ako nismo bili bogat bili smo srednji. Otac je bio pomorac. Ali bavio se poslije i preprodajom zeleniša. Zato se i kretao po bivšoj Jugoslaviji. Uvijek je neki zeleniš rani kupio pa ga išao preprodavati u Rijeku, u Sušak u Zagreb itd. I tako ga je taj njegov put i doveo do susreta sa svojim starim drugom i prijateljem.

U toj porodici je bilo dosta teško živjeti. Pre svega živjeli smo na periferiji Zagreba. Ja sam tada morao odmah sebi naći funkciju u toj porodici, jer sam osjećao da moram bit koristan, da ću u protivnom njima biti veliki teret. Jer moj otac je obećavao da će slati nešto krompira, nešto zeleni, nešto u parama. Ali sve je to bilo nesigurno. I tako sam ja odmah ušao u funkciju da donosim vodu svaki dan jer voda nije bila u kući. Da pomažem njemu u čišćenju vanjskog zahoda, da malo opslužujem tu sustanare koji su kod nas bili. To je bilo za mene jedna vrsta i socijalnog pa i psihološkog pada. Međutim, šta je bila kompenzacija? Kompenzacija je bila da sam u gimnaziji u prvim razredima pokazao neku izvesnu superiornost u nekim oblastima. U matematici i u fizičkoj aktivnosti, odnosno u rukometu. Imali smo razne te discipline i ja sam tu pokazao dosta veštine. Međutim, imao sam hendikep da su svi ti moji đaci, svi te moji kolege dolazili sa muzičkim instrumentom i posle škole išli na dodatno muzičko vježbanje. I to je za mene bio šok jedan. Što su se oni bolje oblačili, to me nije smjetalo. Ali me smjetala ta superiornost. Druga superiornost je: svi su oni znali njemački i francuski nešto. A ja sam prvi put čuo te zvukove tih stranih jezika. I to je za mene bilo isto jedno opterećenje. Ali, najviše sam se afirmirao preko sporta u tom prvom i drugom razredu gimnazije. I tu su bili sa mnom vrlo značajna imena. Na primjer: od muzičara je sa mnom u to vrijeme bio Klima, koji je posle postao poznati violinista hrvatski. Bio je Prohaska koji je bio poslije dirigent. Bio je Tanhofer koji je bio snimatelj. Bio je sa mnom Bili Medved koji je bio veliki nogometaš. Bio je Predrag Herloc koji je bio i sportaš

i najbolji đak. Bio je tamo Strnad fudbaler. Kapetanović fudbaler, Ivica Horvat fudbaler. Sve su to kasnije bili reprezentativci. Iz tog se može vidjeti, iz ta dva segmenta, iz jednog koji je bio orijentiran na umjetnost i drugog koji je bio orijentiran na sport da su odskakali. Posle se to vidjelo kroz njihovu afirmaciju. Ja sam i od jednih i od drugih bio iznad, a najviše od ovih sportaša. I tu sam stekao odmah jednu vrst priznanja. Tako da sam postao odmah i kapiten momčadi. Naravno da sam se morao više truditi. Onda smo se preselili u Mihanovićevu br. 32, za pazikuću. Tada je taj moj gazda dobio jednu novu šansu da pored svojih malih prihoda sada dobije badave stan kao pazikuća. I to je bilo u podrumu dosta teško. Tu sam ja imao i nešto iskustva i odmah sam se uklopio u njegov dio posla. Pa sam otvarao prozore ujutro, navečer zatvarao. Novine raznosio stanarima od prvog do petog kata, a nije bilo lifta. Kućne pomoćnice bi dolazile po drva pa bi im ja pomagao da to podignu, da se odnese. I tako sam se osjećao sve više integriran, ne samo u tu porodicu nego u jednu vrst aktivnosti koja je bila dodatna i koja mi je davala samopouzdanje. Ali presudan momenat dolazi četrdeset i prve godine.

Profesor Ogrizović

Bili smo na izletu u Ozlju. A razredni starešina je bio Bogdan Ogrizović. Bogdan Ogrizović je nama bio razredni starešina i predavao nam je fiziku i matematiku. I on je bio vrlo lijevo orijentiran. I onda je on nasu u Ozlju, sjećam se, skupio jedan broj ljudi. Izabrao je nas petoricu i on je nama rekao: *Slušajte, mislim da je počeo veliki svetski rat. Jugoslavija se tada već bila raspala, to je bila jesen četrdeset i prve. Kaže: Ovo nije naša država. Ovo nije nezavisna država. Ovo je satelitska država. Ovo treba da je država u funkciji fašističke najezde. I nemojte se dati zavesti. Budite svijesni da biti patriota hrvatski... Morate se čuvati od toga.* Onda smo imali jedan drugi sastanak. Onda je osnovan jedan klub koji se zvao Jelenovac. On je izabrao pet učenika onih koji su bili vrlo aktivni u sportu. Njegova žena je bila tetka Horvatu Kreši, koji je bio u toj grupi. Oni su na Jelenovcu ovde u Zagrebu imali kuću. I mi smo se tamo već počeli okupljati kao

klub. Zvao se "Jelenovac". To je njegova bila ideja da preko kluba stvorimo jedan krug skojevski. U tom klubu je bio i on i još jedan poznati muzičar, njegov brat Stanko Horvat, kompozitor, koji je bio godinu dana mlađi. Ali tada nije bio u Ozlju. Ali poslije je na ovim sastancima bio. I onda je dolazio on ponekad tamo, kod svoje svastike, koja je također bila muzičar. I mi smo tu zapravo zasnovali prvu skojevsku grupaciju, prvu zapravo lijevo orijentiranu antifašističku organizaciju. Onda je uhapšen jedan od naših. Ne znamo kako. I mi smo pobjegli. Ja sam otuda otišao u Dalmaciju. I otišao u partizane. Znači, taj događaj sa profesorom Ogrizovićem, koji je kasnije, kao što znate, obješen, i proglašen narodnim herojem, koji je bio istaknuti član Mjesnog komiteta Komunističke partije Hrvatske za Zagreb je bio prvi onaj koji je artikulirao nešto što je u meni bilo. I to se spojilo sa tim antitalijanskim revoltom u mom mjestu. I ja sam onda preko Dalmacije otišao u partizane. To je bilo 1942. godine. Ja ne bih mogao reći šta je preodredilo, da li taj antifašistički, antitalijanski, porodični, otočki revolt prema toj talijanskoj supermaciji, toj aroganciji koju smo osjećali preko grada Zadra ili ovo nadahnuće profesora Bogdana Ogrizovića. Te su se dve stvari kod mene spojile. Ali bih ipak rekao da je prevashodno ili apsolutno presudno bilo to što sam nosio jedan nagon u sebi iz sredine da se moramo boriti za antifašističku pobjedu. I to su stvari koje su onda oformile, i presjekle i preodredile moj život. Tako da je taj korak prema partizanima, ulazak u partizane, taj cijeli život koji sam proveo i doveo do toga da sam bio član oblasnog komiteta SKOJa. Ja sam relativno brzo napredovao u toj hijerarhiji.

Ali ključne su bile dvije stvari u partizanskoj borbi. Jedna je bila *apsolutno broj jedan* da morate biti hrabri. Da se u hrabrosti morate isticati. A broj dva da imate neko znanje, umijeće, da možete tumačiti ovima suborcima šta je ta narodnooslobodilačka borba, da možete biti nekakva vrst prosvjetitelja njihovog. I te dve komponente su se, zapravo, u meni našle. I moram vam reći kad sam bio prvi put ranjen 43. godine, a i drugi put sam 43. godine bio ranjen, ja sam smatrao da je to dužnost da budem ranjen. Da je to do te mjere kulturna stvar biti ranjen. Jer ne biti ranjen teško je dokazati da si hrabar. Mada je bilo ljudi koji nisu bili ranjeni, a bili su izuzetno hrabri i vodili su uspješno

partizanske jedinice. Ali ja se sjećam, ja sam tad od oblasnog komiteta sekretara ukoren da ne se smijem izlagati direktno jer sam ipak kadar dragocjen, kako je on to rekao. I ne smijem sebi dozvoljavati da ulazim u direktne avanture, borbe, kako je on to isto formulisao. Međutim, ja sam morao pokazati jednom broju mladih ljudi u jednom času tu hrabrost.

Sada mogu sumirati: tri stvari su preodredile početak moj:

Prvo: moje porijeklo. Taj izazov Zadra. Taj revolt koji je taj izazov rađao kod nas. Taj antifašistički, antitalijanski naboj koji je kraj nosio u sebi.

Drugo: koicidencija da sam došao u Zagreb. I da sam sa jedne strane živio dosta teško a sa druge strane da sam naišao na profesora Ogrizovića.

I treći: da sam u partizanima vrlo brzo uočen kao čovjek koji može da bude omladinski rukovodilac.

Kraj prvog dela.